

Давимука О.І.

## АЛЬТЕРНАТИВНЕ КРЕДИТУВАННЯ ЯК ЧИННИК ФІНАНСОВОЇ ІНКЛЮЗІЇ В ЦИФРОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

*У статті досліджено роль альтернативного кредитування як чинника підвищення фінансової інклюзії в умовах цифрової економіки. Визначено ключові переваги та ризики цього сегменту, проаналізовано міжнародний досвід та українські реалії, які демонструють потребу у нових формах фінансування. Зазначено, що розвиток P2P-платформ, краудлендингу та цифрових сервісів може суттєво розширити доступ до кредитів для населення та малого бізнесу, особливо в умовах обмеженості банківського кредитування.*

**Ключові слова:** альтернативне кредитування, фінансова інклюзія, P2P-кредитування, краудлендінг, фінтех.

**Постановка проблеми.** У цифровій економіці доступ до фінансових ресурсів стає критично важливим для розвитку домогосподарств і підприємництва. Проте традиційні банки часто обмежують кредитування малих підприємств, стартапів чи населення з низьким доходом. Це створює «кредитний вакуум», що стимулює пошук альтернативних форм фінансування. Цифрові платформи, які поєднують кредиторів і позичальників напряму, можуть стати важливим механізмом підвищення фінансової інклюзії та економічної активності.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Зарубіжні дослідження (МВФ, Світовий банк, Cambridge CCAF) підтверджують, що P2P-кредитування й краудлендінг доповнюють банківську систему та підвищують рівень фінансової інклюзії, особливо у країнах із недостатньо розвиненою банківською інфраструктурою. В Україні ця тематика досліджується порівняно недавно. Так, О. Лаврик прогнозував посилення ролі P2P-кредитування, Г. Калач акцентувала на еволюції краудфандингових моделей, а Д. Кретов – на міжнародних бізнес-моделях і досвіді Індонезії. Загалом, наукова дискусія підтверджує перспективність альтернативного кредитування для України, але наголошує на потребі у правовому регулюванні та підвищенні фінансової грамотності.

**Формулювання цілей статті.** Метою є дослідження теоретичних, методологічних і практичних аспектів альтернативного кредитування як чинника фінансової інклюзії, з

урахуванням міжнародного досвіду та перспектив впровадження в Україні.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Фінансова інклюзія означає доступність та використання фінансових послуг усіма верствами населення і суб'єктами господарювання на недискримінаційних умовах. Йдеться не лише про наявність банківського рахунку чи картки, але і про можливість отримати кредит, застрахуватися, заощаджувати, здійснювати платежі з прийнятними витратами та зручностями. Світовий банк відзначає, що фінансова інклюзія є важливою передумовою подолання бідності та досягнення цілей сталого розвитку. Водночас, станом на початок 2020-х років, сотні мільйонів дорослих у світі залишаються неохопленими банківськими послугами (unbanked) – за даними Global Findex 2021 приблизно 1,4 млрд осіб не мають навіть базового рахунку. Особливо гостро ця проблема стоїть у країнах, що розвиваються, серед сільського населення, жінок, малих підприємців у тіньовому секторі економіки.

Альтернативне кредитування розглядається міжнародними організаціями як один з перспективних інструментів розширення фінансової інклюзії. Онлайн-платформи позик здатні надати фінансування тим, хто раніше його не отримував, а також створити більш конкурентне середовище, знизивши вартість кредитів через усунення зайвих посередників.

Світовий досвід останніх років демонструє низку показових прикладів:

- розвинені країни (США, Велика Британія). P2P-лендінг з'явився у 2000-х (Zopa, Prosper, LendingClub) як альтернатива банківським кредитам. Він охопив позичальників, яким відмовляли банки, особливо після кризи 2008–2009

- рр. [1]. У Британії уряд навіть гарантував кредити через P2P для МСБ. Сьогодні компанії (Funding Circle, Zopa) інтегруються у фінансову систему, але залишаються більш доступними для малого бізнесу. Водночас ~96% їхніх клієнтів уже мають банківські рахунки [2], тобто ефект інклюдії полягає у зручності, а не в залученні нових верств;
- країни, що розвиваються (Азія, Африка). У Кенії завдяки M-Pesa кількість користувачів цифрових позик зросла у 10 разів: щороку 10 млн клієнтів проти 1 млн у традиційних позиках [3]. В Африці майже половина клієнтів онлайн-кредитів – unbanked, ще 48% – underbanked [2]. У Латинській Америці понад 80% онлайн-фінансування у 2020 р. було спрямовано в МСБ [2];
  - азійські ринки. Китайський бум P2P (2015–2017) завершився крахом через слабке регулювання: обсяг скоротився з \$305 млрд у 2018 р. до ~\$1 млрд у 2020 р. [2]. Водночас Індонезія, Індія та Сінгапур демонструють успішний розвиток краудлендингу, особливо для мікробізнесу [4]. У 2020 р. обсяг альтернативного кредитування в Азійсько-Тихоокеанському регіоні (без Китаю) становив ~\$9 млрд, до 51% клієнтів були underbanked [2];
  - соціальне P2P-кредитування. Платформа Kiva з 2005 р. надала понад \$1,6 млрд мікропозик 5,3 млн осіб, 80% з яких – жінки. Рівень повернення ~96% [5]. Це приклад того, як цифрові моделі забезпечують доступ до фінансів для найбільш вразливих груп.

Для України тема альтернативного кредитування є порівняно новою, але надзвичайно актуальною з погляду розширення доступу до фінансових ресурсів, особливо для малого бізнесу та соціально вразливих груп. Традиційний банківський сектор України довгий час не приділяв достатньої уваги мікрокредитуванню населення і малих та середніх підприємств: високі вимоги до забезпечення, бюрократичні процедури, небажання працювати з дрібними позиками створили «кредитний вакуум» для значної частини клієнтів. Це підтверджують і дослідження: станом на 2020-і роки банківські кредити отримували переважно середні та великі підприємства, тоді як мікро- та малий бізнес значною мірою фінансувався за рахунок власних заощаджень чи неформальних позик. Ситуація

почала змінюватися після очищення банківської системи у 2015–2017 рр., коли окремі банки (зокрема нові цифрові банки) звернули увагу на масовий сегмент. Проте справжнім підйомом альтернативного фінансування стало бурхливе зростання ринку мікрофінансових організацій (МФО) та онлайн-кредитів до зарплати.

В Україні сформувався один з найбільших у Східній Європі сектор небанківського споживчого кредитування: за даними НБУ, тільки за 2024 р. українці оформили понад 8,3 млн мікрокредитів на суму ~52 млрд грн [6]. Послугами МФО користуються майже 13% дорослого населення країни [7], що свідчить про величезний запит на дрібні позики, який не був задоволений банками. Фактично, кожен восьмий українець звертається до альтернативних кредиторів (онлайн-сервісів «до зарплати» та ін.) для покриття нагальних потреб. Особливо зросла роль таких позик під час останніх кризових років: за даними опитувань, після 2022 р. значно більше людей почали брати мікрокредити на щоденні витрати до отримання зарплати (частка таких позичальників зросла з 42% до 67% від загалу клієнтів МФО) [7]. Це підкреслює роль альтернативного кредитування як «фінансової подушки» для тих, хто живе від зарплати до зарплати, не маючи заощаджень чи доступу до банківського овердрафту.

З точки зору фінансової інклюдії, феномен масового мікрокредитування в Україні має двоякий характер. З одного боку, МФО та онлайн-кредити дійсно дали доступ до швидких позик сотням тисяч людей, яким банки б відмовили через малий розмір позики, відсутність офіційного доходу або зіпсовану кредитну історію. За оцінками Асоціації українських банків, 13% клієнтів у 2022–2023 рр. взяли свій перший кредит саме в МФО (тобто до того взагалі не були позичальниками) [7]. Це означає, що для певної частини громадян небанківські кредитори стали «вхідними воротами» у світ фінансових послуг. Мікрокредити часто оформлюються повністю онлайн, без географічних обмежень, що важливо для інклюдії сільського населення та мешканців прифронтових територій, де скорочується мережа банківських відділень. Більш того, альтернативні кредитори зазвичай не вимагають застав і поручителів, а рішення приймаються за спрощеним скорингом протягом кількох хвилин. Така доступність значно знижує бар'єр входу для малозабезпечених клієнтів.

З іншого боку, неконтрольоване зростання мікрокредитування несе ризики для фінансової стабільності та самих позичальників.

МФО в Україні досі нараховують дуже високі відсоткові ставки (річні ефективні ставки можуть перевищувати 500–700%), що призводить до боргового навантаження на вразливі родини. Існує проблема повторного й надмірного кредитування: опитування свідчать, що 34% клієнтів беруть кілька мікропозик на місяць, ще 34% – одну-дві на місяць, тобто дві третини позичальників потрапляють у коло регулярних боргів [7]. Таким чином, хоча альтернативні онлайн-кредити й розширили фінансову інклюзію у сенсі доступності, якість такої інклюзії викликає занепокоєння. Частина населення користується дорогими позиками не від хорошого життя, а від нестачі інших опцій, і це може погіршувати їх фінансове становище. В ідеалі, фінансова інклюзія має на увазі відповідальне та стає кредитування, якому ще належить утвердитися на українському небанківському ринку.

Окрім споживчих мікрокредитів, в Україні з'являються спроби розвитку краудфандингових та краудінвестингових платформ. Поки що їх обсяги незначні й переважно зосереджені у сфері волонтерських та соціальних проєктів (особливо під час війни – платформи для збору коштів на гуманітарні потреби, допомогу армії тощо). Окремі майданчики пропонують моделі краудлендингу для бізнесу – наприклад, фінансування фермерів, видача корпоративних облігацій під конкретні проєкти через інтернет. Проте нормативна база для таких ініціатив практично відсутня. Як відзначають у НКЦПФР (регулятор ринків капіталу), в Україні досі немає закону про краудфандинг, хоча у ЄС діє відповідне регулювання з 2021 р. [8]. У рамках євроінтеграції українські регулятори планують розробити законопроект на основі європейської директиви, який би визначив правове поле для краудфандингових і краудлендингових сервісів [8]. Прийняття такого закону створило б можливості для запуску повноцінних P2P- та crowdlending-платформ, що залучали б кошти приватних інвесторів на позики малих та середніх підприємств. Наразі ж розвиток стримується невизначеністю: подібна діяльність формально підпадає під жорсткі вимоги до фінансових посередників або взагалі не передбачена законом.

Не зважаючи на ці обмеження, потенціал альтернативного кредитування в Україні для підвищення фінансової інклюзії є значним. Можна виділити ряд перспективних напрямів:

- краудлендинг для малого бізнесу. Доступ до позик для підприємців без застави чи

кредитної історії. Модель, успішна за кордоном (Funding Circle у Британії), може забезпечити гнучке фінансування МСБ за умови регуляторного врегулювання;

- P2P-кредитування фізичних осіб. Альтернатива МФО та ломбардам: взаємні позики між людьми під помірні відсотки. Потребує механізмів захисту інвесторів (резервні фонди, страхування) для підвищення довіри;
- онлайн-кредитні кооперативи. Цифрове оновлення класичної моделі кооперації: учасники одночасно можуть бути позичальниками і кредиторами. Перспективно для громад, професійних спільнот і діаспори;
- інтеграція з банківською екосистемою. Гібридні моделі співпраці банків і платформ: банк надає інфраструктуру, а платформа залучає інвесторів і позичальників. Це підвищує довіру до P2P та розширює можливості фінансування ризиковіших проєктів.

Український досвід поки що обмежений, але тенденції показують потребу в альтернативному кредитуванні. Швидке зростання онлайн-мікропозик – свідчення цього, хоч і в дещо негативному забарвленні (через високі ставки). Водночас ініціативи з краудфандингу (наприклад, збори коштів на соціальні проєкти, які стали масовими у 2022–2023 рр.) довели, що суспільство готове об'єднувати фінансові зусилля через цифрові платформи заради спільної мети. Це гарний фундамент для розвитку саме краудфінансування бізнес-проєктів та стартапів, що напругу підвищуватиме фінансову включеність підприємців.

Головними викликами залишаються:

- регуляторний вакуум. Відсутність закону про краудфандинг/краудлендинг стримує запуск платформ і залучення інвестицій. Необхідне невідкладне ухвалення законодавства з адаптацією до українських реалій [8];
- низька фінансова грамотність і довіра. Брак знань про принципи P2P, управління боргом і безпеку призводить до ризику боргових пасток. Потрібні просвітницькі програми та стандарти відповідального кредитування;
- економічна нестабільність і військові ризики. Високі кредитні ризики зменшують інтерес інвесторів. Доцільно запускати пілотні проєкти у відносно

безпечних секторах (наприклад, агрокооперація);

- конкуренція з боку банків. Банки активніше впроваджують онлайн-кредитування, що може зменшити нішу для альтернативних сервісів. Однак потреби ризикових позичальників (без офіційного доходу чи з негативною кредитною історією) лишаються непокритими.

Підсумовуючи, альтернативне кредитування в Україні стоїть на порозі свого становлення. За умови правильних кроків – нормативної підтримки, впровадження найкращих світових практик, формування культури відповідального користування фінпослугами – воно здатне стати потужним чинником підвищення фінансової інклюзії. Залучивши нові категорії громадян і підприємців до фінансової діяльності, альтернативні платформи не лише задовольняють їхні поточні потреби, а й інтегрують у формальну економіку, створюючи передумови для сталого розвитку в цифрову епоху.

**Висновки і перспективи подальших досліджень.** Альтернативне кредитування є важливим чинником фінансової інклюзії в цифровій економіці. Основними висновками з проведеного дослідження є такі:

- міжнародний досвід показує: у розвинених країнах P2P- та краудфандингові сервіси підвищують конкуренцію та зручність для вже банківських клієнтів, тоді як у країнах, що розвиваються, вони стали першим каналом доступу до фінансів для мільйонів людей;
- в Україні онлайн-мікрокредитування охоплює близько 13% дорослого населення, що розширило доступ до фінансів, але водночас створило ризики

надмірного боргового навантаження через високі ставки;

- P2P- та краудлендинг-сегменти практично відсутні через відсутність законодавства та низьку обізнаність користувачів;
- найбільший потенціал мають краудлендинг для МСБ, P2P-кредитування фізичних осіб, онлайн-кредитні кооперативи, гібридні моделі банків і платформ.

До необхідних першочергових кроків варто віднести:

- прийняття закону про краудфандинг/краудлендинг з урахуванням практик ЄС;
- запуск пілотних P2P/краудлендинг-проектів у партнерстві з банками та міжнародними організаціями;
- підвищення фінансової грамотності щодо нових сервісів і стандартів відповідального кредитування;
- впровадження механізмів захисту позичальників та інвесторів, щоб уникнути боргових пасток.

Перспективами подальших досліджень можуть бути:

- кількісна оцінка впливу P2P/МФО-кредитів на якість життя і фінансову стійкість позичальників;
- порівняльний аналіз витрат на обслуговування боргів у банківському і небанківському секторах;
- вивчення міжнародних моделей регулювання краудлендингу (США, ЄС, Азія) для їх імплементації в Україні;

Альтернативне кредитування може стати реальним інструментом інклюзії та розвитку економіки України за умови чіткої регуляторної підтримки і впровадження найкращих світових практик.

## ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Bazarbash M., Beaton K. (2020). Filling the Gap: Digital Credit and Financial Inclusion. IMF Working Papers No. 20/150. Міжнародний валютний фонд. URL: <https://www.imf.org/.../wpiea2020150-print-pdf.ashx> (дата звернення: 26.08.2025).
2. Cambridge Judge Business School (CCAF). (2021). The 2nd Global Alternative Finance Market Benchmarking Report. Cambridge University. URL: <https://www.jbs.cam.ac.uk/faculty-research/centres/alternative-finance/publications/the-2nd-global-alternative-finance-market-benchmarking-report/> (дата звернення: 26.08.2025).
3. Creditinfo, FSD Kenya та CIS Kenya. (2024, 8 серпня). Creditinfo, FSD Kenya та CIS Kenya представили результати дослідження ринку кредитування Кенії. URL: <https://chronicle.creditinfo.com/2024/08/08/creditinfo-fsd-kenya-and-cis-kenya-launch-the-findings-of-a-study-on-kenyas-credit-market-landscape/> (дата звернення: 26.08.2025).

4. Давимука, О.І. (2024). Проблеми та перспективи появи ринку р2р-кредитування в Україні. Науковий вісник Ужгородського університету Серія «Економіка». С. 210-214. URL: [https://doi.org/10.24144/2409-6857.2024.1\(63\).210-214](https://doi.org/10.24144/2409-6857.2024.1(63).210-214) (дата звернення: 26.08.2025).
5. Pro Mujer. Empowering women through access to credit. URL: <https://promujer.org/portal/2024/03/13/empowering-women-through-access-to-credit/> (дата звернення: 26.08.2025).
6. Дебет-Кредит. (6 квітня 2025). В 1,7 раза зросли борги українців по мікрокредитах. URL: <https://news.dtkr.ua/society/community/97695-v-17-raza-zrosli-borgi-ukrayinciv-po-mikrokreditax/> (дата звернення: 26.08.2025).
7. Інтерфакс-Україна. Частка позичальників мікрокредитів до зарплати після вторгнення РФ зросла з 42 % до 67 % – дослідження. URL: <https://interfax.com.ua/news/press-conference/970487.html> (дата звернення: 26.08.2025).
8. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку. (2023, 28 лютого). Про запуск ринку віртуальних активів, MiCA та нові фінансові інструменти в Україні: Інтерв'ю з Русланом Магомедовим, головою НКЦПФР. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/pro-zapusk-rynku-virtualnykh-aktyviv-mica-ta-novi-finansovi-instrumenty-v-ukraini-interv-iu-z-ruslanom-magomedovym-holovoiu-nktspfr/> (дата звернення: 26.08.2025).

## REFERENCES

1. Bazarbash, M., & Beaton, K. (2020). Filling the Gap: Digital Credit and Financial Inclusion. IMF Working Papers No. 20/150. International Monetary Fund. Retrieved from: <https://www.imf.org/.../wpica2020150-print-pdf.ashx> [in English].
2. Cambridge Judge Business School (CCAF). (2021). The 2nd Global Alternative Finance Market Benchmarking Report. Cambridge University. Retrieved from: <https://www.jbs.cam.ac.uk/faculty-research/centres/alternative-finance/publications/the-2nd-global-alternative-finance-market-benchmarking-report/> [in English].
3. Creditinfo, FSD Kenya, & CIS Kenya. (2024, August 8). Creditinfo, FSD Kenya and CIS Kenya launch the findings of a study on Kenya's credit market landscape. Retrieved from: <https://chronicle.creditinfo.com/2024/08/08/creditinfo-fsd-kenya-and-cis-kenya-launch-the-findings-of-a-study-on-kenyas-credit-market-landscape/> [in English].
4. Davymuka, O. I. (2024). Problemy ta perspektyvy poavy rynku P2P-kredytuvannya v Ukraini [Problems and prospects of the emergence of the P2P-lending market in Ukraine]. Naukovyy visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Seriya «Ekonomika» – Scientific Bulletin of Uzhhorod University. Series “Economics”, 1(63), 210–214. [https://doi.org/10.24144/2409-6857.2024.1\(63\).210-214](https://doi.org/10.24144/2409-6857.2024.1(63).210-214) [in Ukrainian].
5. Pro Mujer. (2024, March 13). Empowering women through access to credit. Retrieved from: <https://promujer.org/portal/2024/03/13/empowering-women-through-access-to-credit/> [in English].
6. Debet-Kredit. (2025, April 6). V 1,7 raza zrosly borhy ukrayintsiv po mikro kredytakh [Ukrainians' microloan debts increased 1.7 times]. Retrieved from: <https://news.dtkr.ua/society/community/97695-v-17-raza-zrosli-borgi-ukrayinciv-po-mikrokreditax/> [in Ukrainian].
7. Interfax-Ukraine. (2024, February 28). Chastka pozychal'nykh mikro kredytiv do zarplaty pislya vtorhnennya RF zrosla z 42 % do 67 % – doslidzhennya [The share of microloan borrowers before payday increased from 42% to 67% after the Russian invasion – study]. Retrieved from: <https://interfax.com.ua/news/press-conference/970487.html> [in Ukrainian].
8. National Securities and Stock Market Commission of Ukraine. (2023, February 28). Pro zapusk rynku virtual'nykh aktyviv, MiCA ta novi finansovi instrumenty v Ukraini: Interv'yu z Ruslanom Mahomedovym, holovoyu NKTsPFR [On the launch of the virtual assets market, MiCA and new financial instruments in Ukraine: Interview with Ruslan Magomedov, Chairman of the NSSMC]. Retrieved from: <https://www.nssmc.gov.ua/pro-zapusk-rynku-virtualnykh-aktyviv-mica-ta-novi-finansovi-instrumenty-v-ukraini-interv-iu-z-ruslanom-magomedovym-holovoiu-nktspfr/> [in Ukrainian].

Отримано 01.09.2025